

WSTĘP

Nieuchronność konfliktów w naszym życiu akcentowali już starożytni, a w tym między innymi Heraklit¹, który w swojej teorii powszechnej zmienności świata określanej wariabilizmem podkreślał istnienie nieustannych przeciwieństw otaczającej rzeczywistości. Ten jeden z pierwszych filozofów nie tylko wykazywał naturalność występowania w otoczeniu rozmaitych sporów, sprzeczności, walki, ale przede wszystkim dopatrywał się pozytywnych wpływów ścierania się wielorakich tendencji, zjawisk, rozbieżności. Jego zdaniem prowadzą one nie do rozłamu, lecz do harmonii, ładu, zgody, wzajemnie się dopełniając. Podobne stanowisko prezentował inny filozof starożytny Empedokles², który dopatrywał się konstruktywnego oddziaływania czynników zakłócających rzeczywistość, takich jak miłość i niezgoda, traktując je jako szczególnego rodzaju katharsis oraz zaznaczając ich nieuniknione występowanie.

Analizując znaczenie sytuacji konfliktu w życiu społecznym, należy także wyeksponować ich integratywne oddziaływanie na jednostkę czy grupę i traktować jako czynnik postępowych zmian, czynnik aktywizujący, wyzwalający zachowania nonkonformistyczne, zapobiegający petryfikacji życia społecznego, zapewniający żywotność i dynamiczność życia umysłowego. W rozważaniu znaczenia zjawisk konfliktowych w naszym życiu powinno się jednak podkreślić ich dwuwartościowość i wskazać na wiele zagrożeń, jakie ze sobą niosą, czyli zaakcentować również destruktywne oddziaływanie konfliktów społecznych, co czyni się znacznie częściej. H. Białyszewski³, wykazując występowanie we wszystkich konfliktach zarówno elementów konstruktywnych, jak i destruktywnych, zauważa, że o charakterze tego rodzaju zjawisk decyduje dominacja w nich wspomnianych elementów. Niezwykle

¹ W. Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, tom 1, PWN, Warszawa 1990, s. 30–32.

² Ibidem, s. 40–43.

³ H. Białyszewski, *Teoretyczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych*, PWN, Warszawa 1983, s. 47.

istotne jest zatem rozwijanie kompetencji jednostek w zakresie odkrywania znaczenia integratywnego omawianych tu sytuacji trudnych, ich funkcji rozwojowej wzbogacającej ludzką egzystencję.

Konflikty społeczne (interpersonalne, grupowe) stanowią bardzo naturalne, nieuchronne zjawisko naszej egzystencji, są bowiem wyrazem sprzeczności, niezgodności, odmienności – kategorii różnicy odzwierciedlającej znaczący element stosunków społecznych.

Sprzeczności owe wynikają z niepowtarzalności każdej jednostki, jej pragnienia do zachowania autonomii, indywidualności, tożsamości łączącej się z realizacją osobistych czy grupowych celów, oczekiwań i potrzeb.

Cechą charakterystyczną czasów, w których żyjemy, jest różnorodność i zmienność. Postmodernizm (ponowoczesność) odzwierciedlający nową tendencję współczesnej rzeczywistości zrodzoną w wyniku kryzysu kultury znamionuje wskazana kategoria różnicy, wielość dyskursów, występowanie zróżnicowanych paradygmatów odmiennie definiujących świat, akceptacja różnorodności kultur i brak uniwersum akceptowanego przez wszystkich⁴. Postmodernizm oddający wieloznaczność, niedookreśloność, wyrażający „płynną nowoczesność”⁵ nacechowany jest zatem konfliktem, sprzecznością, ścieraniem się wielorakich tendencji, paradygmatów. Skoro więc współczesność „przepełniona” jest konfliktem, wydaje się nie do przecenienia dyskusja nad podstawami procesów społecznych o fundamentalnym znaczeniu dla zrozumienia i zarządzania konfliktami na poziomie interpersonalnym, wewnątrzgrupowym i międzygrupowym, organizacyjnym, międzynarodowym, a także w ujęciu interdyscyplinarnym: socjologicznym, pedagogicznym i psychologicznym.

Niniejsza praca jest zbiorem 17 artykułów o charakterze refleksji teoretycznej i doniesień z badań powiązanych wspólną problematyką koncentrującą się wokół konfliktu w perspektywie nauk społecznych. Całość podzielona została na trzy części. Część pierwsza, zatytułowana *Socjologiczny aspekt konfliktu społecznego*, obejmuje dwa teksty. Otwiera ją artykuł Zbyszka Melosika, który przedstawia refleksje nad kształtowaniem tożsamości młodego pokolenia w kulturze kontroli i rozproszenia. Autor formułuje przesłanki rekonstrukcji tożsamości młodych ludzi, uwzględniając regulatory życia społecznego i źródła kulturowe. Tomasz Gmerek w swoim artykule porusza kwestię polityki oświatowej i językowej na obszarach Arktyki. Autor stara się rozpoznać konflikt na płaszczyźnie lingwistycznej istniejący pomiędzy autochtonicznymi a dominującymi grupami etnicznymi zamieszkującymi terytoria państw podbiegunowych.

⁴ Z. Melosik, *Pedagogika postmodernizmu*, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika*, tom 1, PWN, Warszawa 2003, s. 452–464.

⁵ Z. Baumann, *Płynna nowoczesność*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006.

Część druga, zatytułowana *Pedagogiczny aspekt konfliktu społecznego*, złożona jest z sześciu artykułów. Andrzej Twardowski prezentuje poglądy na temat genezy i natury konfliktu interpersonalnego oraz charakteryzuje działania podejmowane przez człowieka w toku interakcji konfliktowych. Artykuł Małgorzaty Cywińskiej przedstawia refleksję nad sposobem spostrzegania zdarzeń konfliktowych i jego wpływu na przebieg procesu konfliktowego. Andrzej Olubiński dokonuje oceny roli konfliktu interpersonalnego w procesie wychowania. Autor przybliża nam znaczenie stylu „wychowania konfliktowego” w wyjaśnianiu zachowań i postaw wychowanka. W artykule Aleksandry Błachnio i Wojciecha Maliszewskiego przeprowadzona została teoretyczna analiza sytuacji konfliktowych w szkole. Swoje rozważania autorzy przeprowadzili według paradygmatu interakcjonalizmu symbolicznego. Tomasz Zimny podejmuje refleksję nad zjawiskami konfliktowymi występującymi w środowisku szkolnym. Autor próbuje rozpoznać znaczenie konfliktów w interakcji nauczyciel–uczeń dla edukacji szkolnej. Ostatni artykuł z tej części autorstwa Wiesława Sikorskiego poświęcony jest sposobom reagowania gimnazjalistów w sytuacji konfliktu – w mikrośrodkowisku klasy szkolnej. Autor zwraca uwagę na znaczenie lęku komunikacyjnego w ich wyjaśnieniu.

Na część trzecią pracy, zatytułowaną *Psychologiczny aspekt konfliktu społecznego*, składa się dziewięć tekstów. Krystyna Węglowska-Rzepa w swoim artykule podjęła analizę długotrwałości małżeńskiej z punktu widzenia psychologii analitycznej C.G. Junga. Określiła właściwości psychologiczne partnerów pozostających w długoletnim związku małżeńskim, które decydują o radzeniu sobie w konfliktach i kryzysach małżeńskich. Iwona Janicka omawia niektóre uwarunkowania konfliktów interpersonalnych w związkach kohabitacyjnych. Wskazuje w tym względzie na znaczenie indywidualnych cech partnerów, specyfikę relacji, formy związku i czynniki ekonomiczne. Artykuł autorstwa Hanny Przybyły-Basisty przedstawia raporty zagranicznych i polskich programów badawczych nad skutecznością mediacji rodzinnych do rozwiązywania konfliktów rozwodowych i pozarozwodowych związanych z opieką nad dziećmi oraz satysfakcji rozwodzących się małżonków z udziału w mediacjach rodzinnych. Bogusława Lachowska prezentuje wyniki swoich badań empirycznych nad stylami i efektami rozwiązywania konfliktów z nastolatkiem przez rodziców a postrzeganą przez adolescenta kolektywną skutecznością rodziny. Elżbietę Naporę interesuje zagadnienie uwarunkowań oceny komunikacji matka–dziecko dorastające ze względu na płeć adolescenta, miejsce zamieszkania i strukturę rodziny. Zwraca uwagę na znaczenie trudności w komunikacji matki z nastolatkiem w wyjaśnianiu interakcji konfliktowych. Artykuł Katarzyny Wałęckiej-Matyja jest doniesieniem z badań nad obrazem relacji z dorosłym rodzeństwem w percepcji młodych dorosłych. Autorka próbuje rozpoznać znaczenie kompetencji społecznych dla kształtowania relacji między rodzeństwem w okresie wczesnej dorosłości opartych na bliskości, konflikcie i rywalizacji.

W kolejnym artykule Danuta Borecka-Biernat przedstawia problem strategii radzenia sobie w sytuacji konfliktu społecznego wśród dorastającej młodzieży. Autorka na drodze empirycznej poszukuje uwarunkowań tego zjawiska, analizując znaczenie emocji. Małgorzata Kuśpit przedstawia problematykę agresywności i jej oddziaływanie na sposób radzenia sobie młodych dorosłych ze stresem doświadczanym również w sytuacji konfliktu społecznego. Część ostatnią pracy kończy artykuł Alicji Senejko, w którym porusza ona kwestię źródeł konfliktów zawodowych w firmach o charakterze korporacyjnym w dobie globalizacji. Autorka stara się zaprezentować działania zapobiegające konfliktom zawodowym w korporacjach wynikających z globalizacji.

Teksty zamieszczone w przedstawianej publikacji, których autorami są socjologowie edukacji, pedagodzy i psycholodzy, stanowią istotny głos w dyskusji nad uwarunkowaniami, specyfiką, sposobami przezwyciężania i skutkami konfliktów społecznych. Wyrażamy nadzieję, że dostarczą one inspiracji do szerszej debaty na powyższy temat umożliwiającej pogłębienie refleksji nad znaczeniem tych trudnych sytuacji, ich istotą, poszukiwaniem sposobów konstruktywnego rozwiązywania kwestii spornych, a zatem nad mechanizmami implikującymi rozwijanie kultury konfliktu. Składamy serdeczne podziękowania autorom tekstów za trud pochylenia się nad złożonością tego niezwykle ważnego zagadnienia przedstawianego przez nich zarówno w perspektywie teoretycznej, jak i empirycznej.

Szczególne słowa podziękowania chcielibyśmy złożyć na ręce dziekana Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu prof. zw. dr. hab. Zbyszka Melosika oraz dyrektora Instytutu Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. UW. dr. hab. Anny Oleszkowicz za ogromną przychylność i umożliwienie opublikowania niniejszej pracy. Wyrazy podziękowania kierujemy także w stronę recenzenta omawianej publikacji prof. zw. dr. hab. Janusza Sztumskiego, którego niezwykle cenne uwagi przyczyniły się do podniesienia jej walorów naukowych.

Danuta Borecka-Biernat, Małgorzata Cywińska

Bibliografia

- Baumann Z., *Płynna nowoczesność*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006.
Białyszewski H., *Teoretyczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych*, PWN, Warszawa 1983.
Kwieciński Z., Śliwerski B. (red.), *Pedagogika*, tom 1, PWN, Warszawa 2003.
Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 1, PWN, Warszawa 1990.